

HVER ER AÐ KOMA? Skólar í Malaví eru af ýmsum toga, skóli þessara barna er í tjaldi og þegar íslenski ráðherra birtist með föruneyti sínu kattu þau út til að athuga hverjir væru á ferðinni.

MYND/KRISTJÁN GUY BURGESS

„Börnin lifa hjá okkur“

Þróunarsamvinnustofnun hefur undanfarið ár byggt upp heilsugæslu í Malaví. Össur Skarphéðinsson utanríkisráðherra sótti landið nýverið heim og skoðaði uppbygginguna. Ráðherra hélt dagbók og leyfir lesendum Fréttablaðsins að skyggast í hana.

Íslenskt forsetaefni

JÓHANNESARBOURG Þrumur, eldingar og suður-afrískt úrhelli taka á móti okkur Kristjáni Guy og Maríu Erlu sendiherra þegar við lendum í Jóhannesarborg. Leiðin liggur um Suður-Afríku til Monkey Bay í Malaví. Þar ætlum við að afhenda heimamönnum til eignar nýtt og glæsilegt sjúkrahús sem mun þjóna svæði þar sem jafnmargir búa og í allri Reykjavík.

Af öllum fátækum löndum Afríku er Malaví einna blásnauðast. Það er jafnstórt og Ísland. Allt annað er öðru vísi. 16 milljónir manna draga fram lífið á frumstæðum landbúnaði í þéttriðnu neti smáþorpa sem þekja landið. Meðalevilengd er innan við 50 ár. Barnadauði er með því hæsta sem þekktist og skólakerfið er í molum. Aðeins sex prósent þjóðarinnar hafa aðgang að rafmagni og skógarnir eyðast hratt í eldstæðum heimamanna. Ný spítalinn er mikilvægur þáttur í margvíslegri þróunaraðstöðu við Malaví. Hann er stærsta þróunarverkefni Íslendinga fyrir og síðar.

Afríka kemur mér á óvart strax á flugvellinum. Djúpraddaður maður fagnar okkur innilega og ég þekki hann óðara af myndum. Það er enginn annar en Cyril Ramaphosa, sem ásamt Nelson Mandela samdi um valdatöku svarta meirihlutans á núnda áratugnum. Ramaphosa öðlaðist heimsfrægð þegar hann kornungur stofnaði samtök svartna námuverkamanna sem léru stórt hlutverk í baráttunni gegn apartheid, aðskilnaðarstefnu hvíta minnihlutans. Hann stýrði svo frelsisamtökum hins undirokaða blakka meirihluta, ANC, sem Mandela

leiddi úr fangelsinu á Robbin-eyju. Síðar fékk Mandela hann til að stýra samningu stjórnarskrár Suður-Afríku sem Þorvaldur Gylfason segir að sé með þeim framsæknu.

Í dag er Ramaphosa, með mörgu öðru, ræðismaður Íslands í Jóhannesarborg. „Ég tilheyrir Venda-ættbálknum sem er næstminnstur, stýv minnsta fótboltið og fannst tilvalið að vera ræðismaður minnsta ríkisins,“ segir hann yfir kvöldverði og hlær. Hann ætlaði að verða forseti á eftir Mandela en flokksöldungarnir völdu Mbeki. Nú sé ég í blöðunum að Zuma forseti vill gera hann að varaforseta sínum. Það er meira en hugsanlegt að í Ramaphosa eignist Íslendingar næsta forseta Suður-Afríku.

„Í Malaví er fólkið blásnautt,“ segir Ramaphosa þegar hann kveður okkur. „Guð launar ykkur að lokum ef hann er þá ekki búinn að því.“

Spurning dagsins

LILONGWE Við kveðjum Jóhannesarborg á sunnudegi og fljúgum til Lilongwe, höfuðborgar Malaví. Stefán Jón tekur á móti okkur, vörpulegur að vanda, með arftaka sínum, Vilhjálm Wium. Engilbert Guðmundsson, framkvæmdastjóri ÞSSÍ, er líka kominn til Malaví í sama tilgangi og ég. Engilbert er þrautreyndastur Íslendinga á sviði þróunarmála og þekkir Afríku næstum eins og Skagann, þar sem hann ólst upp.

Stefán Jón keyrir hart prógramm. Í lok dags ökum við út fyrir Lilongwe að skoða fiskibraut sem Íslendingar hafa byggt upp við landbúnaðarskóla sem er hluti af háskóla landsins. Nú er hann að breytast í

RÁÐHERRANN OG FORSETAFRÚIN Það fór vel á með Callistu Mutharika, forsetafrú í Malaví, og Össuri Skarphéðinssyni, utanríkisráðherra Íslands.

kjarnann í nýjum landbúnaðarháskóla. Þar hittum við fyrir nokkur doktorsefni sem Íslendingar hafa kostað til náms. Verkefnið er kynt og á eftir sýna þeir mér vatnasteinbit sem er í eldi í tjörnnum úti í skógi. Í bílnum á milli funda spur ég Engilbert hvernig hann svari þeim sem halda því fram að þróunaraðstöðu skipti litlu máli fyrir Afríku. Engilbert er afdráttarlaus. Hann segir að þróunaraðstöðin ráði úrslitum um hvort blásnauði ríkin nái sér á strik. „Það getur gerst mjög hratt. Sjáðu bara Asíu.“ Ég spur um afrísk dæmi. Hann er með þau á reiðum höndum.

„Botsvana er komið mjög langt. Það er ekki lengur fátækt land. Í dag flokkum við það sem millitekjuríki, og gleymum ekki eyjunni

Máritíus. Þar gerast góðir hlutir.“ Hann tekur líka Gana sem dæmi og segir stutt í að Ganamenn standi á eigin fótum. „Í Úganda eru hlutirnir að smella. Það gerist nú hraðar en menn átta von á. Mörg Afríkuríkin eru komin miklu lengra en fyrir 10-15 árum.“ Úganda er eitt briggja ríkið sem Ísland starfar sérstaklega með í gegnum ÞSSÍ og Engilbert er ánægður með ganginn.

Ég spur hvaða von Malaví eigi og horfi á börnin við vegkantinn sem eru miklu minni en jafnaldrar þeirra á Íslandi. „Töluvert mikla,“ segir Engilbert einbeittur. „Malaví-menn eru vissulega einna verst settir í Afríku. Þeir eru samt á betri stað en fyrir 15-20 árum, til dæmis fara nú miklu fleiri í skóla og færri börn og mæður deyja.“ Hann segir að

Vesturlönd þurfi að vera þolinmóð og megi ekki gefast upp.

Heima á hóteli kveðjum við Stefán Jón sem býr í grenndinni. Ég þori ekki að spyrja hvort hann sé á leið í forsetaframboð á Íslandi.

RÚV-Malaví

Árla mánudags eigum við fund með utanríkisráðherra Malaví. Hann heitir Peter Mutarika og er bróðir Bingu forseta og langar að taka við af honum. Blöðin, sem húðskamma forsetann þessa dagana, segja hins vegar að Callista forsetafrú, 30 árum yngri en Bingu, vilji taka við af manni sínum þegar hann er senn búinn með bæði tímabilin sem stjórnarskráin leyfir. Forsetadæmið vex inn í merginn víðar en á Íslandi og erfitt að kveðja það.

A hressilegum fundi okkar Mutarika verð ég svolítið hissa þegar sjónvarpsmaður myndar allan fundinn. Það er óvanalegt á lokuðum ráðherrafundum og ég hugsa með mér að líklega sé þetta til innanhússbrúks. Um kvöldið er ég hins vegar orðinn mini-celeb í Malaví. Allir sem ég hitti vita hvað gerðist á fundinum og hafa gaman af glettislegri kerskni okkar Mutarika í lok fundar um hvor væri betri, fiskurinn chambo úr Malavívatni eða íslenski þorskurinn.

Það kemur í ljós að tengslin milli utanríkisráðherra og ríkisútvarpsins eru sterkari í Malaví en á Íslandi því eftir kvöldfréttir hafði malavíski sjónvarpið sent út allan fundinn. Fréttasemkkur heimamanna birtist í því að morguninn

FRAMHALD Á SÍÐU 22

FRAMHALD AF SÍÐU 20

eftir er útsendingin svo endurtekin.

Kristján Guy stingur upp á að Páll Magnússon verði sendur til Malaví í endurmenntun og er samstundis kjörinn starfsmaður dags-ins.

Brunnarnir og kóleran

NANKUMBA Eftir fundinn öðum við í steypiskúrum yfir hásléttuna meðfram landamærunum við Mósambík áleiðis til Nankumbaskaga við Malavívatn. Þar hafa Íslendingar sett upp heilsgæslustöðvar og næstum 500 vatnsbrunnna. Þeir eru staðsettir þannig að enginn þarf að ganga lengra en hálfan kílómetra í hreint vatn.

ESB borgaði hraðbrautina sem við öðum eftir. Mér verður hugsað að enginn þarf að ganga lengra en hálfan kílómetra í hreint vatn. ESB borgaði hraðbrautina sem við öðum eftir. Mér verður hugsað að enginn þarf að ganga lengra en hálfan kílómetra í hreint vatn. ESB borgaði hraðbrautina sem við öðum eftir. Mér verður hugsað að enginn þarf að ganga lengra en hálfan kílómetra í hreint vatn.

Þegar við komum af hásléttunni skrónglumst við inn í skóginum eftir höldtum slóðum sem varla standa þó undir svo virðulegu nafni. Alls staðar á milli trjáanna eru litlir ljóslausir kumbaldar, og upp úr þeim liðast gráhvítur reykur. „Það er þessi reykur sem er að drepa börnin ásamt malaríunni,“ segir Stefán Jón.

Loks komum við í rjóður í jaðri þorps þar sem verkleg vatnsdæla, handknúin, blasir við augum. Í kringum hana er hópur fólks sem á von á okkur. Það er vatnsnefndin í þorpinu. Þessi hefur komið vatnsnefnd á fót um hverja einustu dælu sem býi er að setja upp í Nankumba og nefndirnar bera ábyrgð á að halda þeim við. Alls staðar eru börn, brosmild og forvitin.

Vatnsnefndin fagnar okkur af einlæggi og segir að brunnrinn hafi gjörbreytt lífi þorpsbúanna. Hvernig? spyr ég. „Í öllu. Fyrir nokkrum árum braust mannskæð kólera út 100-200 sinnum á ári í Nankumba,“ segir kona sem hefur orð fyrir þorpinu. „Síðan dælarinn komu hefur ekki komið upp eitt einasta tilvik. Nú höfum við hreint, söttfrítt vatn.“

Korngung stúlka er að ljúka við að dæla vatni í ógnarstótt kerald. Stefán Jón rétt rogar því í brjósthað og er þó hraustmenni. Sú stutta, oróin feimín af athyglinni, setur klútt á höfuð sér, rykkir keraldinu upp og gengur hvatlega í burtu. „Þetta eru líklega einir 50 lítrar og hún á kannski eftir að ganga hálfan kílómetra. Svona er Afríka,“ segir Engilbert.

Þegar við kveðjum brestur allur hópurinn í mikinn og fallegan söng.

SUNGIÐ OG SPIALLAR Malavísk skólábörn tóku Össuri Skarphéðinssyni með kostum og kynjum. Hér syngja þau fyrir ráðherrann sem leit við í heimsókn.

● ● ● Fæðingardeildin er samt sérstakt stolt Íslands. Stefán Jón segir að menn hafi fyrst óttast að konurnar myndu ekki koma þangað til að fæða. „Nú er orðsporið þannig að þær koma tugi kílómetra til að fæða hjá okkur.“ Hann vill setja upp betra hús fyrir konurnar sem bíða falls

Okkur er sagt að þetta sé óður til Íslands, saminn í telfni dags-ins. Þakklaeti heimamanna er svo einlægt að mitt vestfirski hjarta hrærist.

Fæðingardeild í skóginum

Við höldum áfram eftir vatnsósa moldarslóðum inn í skóginum þangað til loks blasir við lítil og skínandi heilsgæslustöð. Íslendingar reistu hana og reka. Hún er eina heilsugæslan á stóru og torfæru svæði. Öllum sem koma er sinnt, slóðum, malaríusjúklingum og HIV-smítuðum. Fæðingardeildin er samt sérstakt stolt Íslands. Stefán Jón segir að menn hafi fyrst óttast að konurnar myndu ekki koma þangað til að fæða. „Nú er orðsporið þannig að þær koma tugi kílómetra til að fæða hjá okkur.“ Hann vill setja upp betra hús fyrir konurnar sem bíða falls.

Yfirmaðurinn, þínulit ljósmóðir í drifhvítum búningi með sköndinn örkkappa á höfði stendur í hlöð. Við hlöð hennar eru tveir starfsmenn sem hafa skirteinni upp á að geta sinnt flestum brýnum aðgerðum. Aðrir eru á ferð um sveitina að sinna sjúklingum. Ljósmóðirin segist taka á móti allt að sex börnum daglega. Í dag hafa þó bara tvö börn fæðst og þess þriðja er vænt fyrir myrk-

ur. Hún segir að erfitt sé að komast til illa veikra sjúklinga. „Það er of langt að fara tugi kílómetra á reiðhjólum. Við þyrftum motorhjól, en núna er ekki til bensín í landinu.“

Eins og aðrir sem ég hitti þennan dag er ljósmóðirin okkar barmafull af þakklaeti. „Fæðingardeildin á mikinn þátt í því hvað barnadæuinn hefur minnkað. Börnin lifa hjá okkur,“ segir hún. Ísland hefur sett upp þrjár fæðingardeildir í héraðinu sem þjóna 130 þúsund manns. Þar hafa samtals fæðst sextán þúsund börn.

Fæðingardeildin í Nankumba er frumstæð á íslenskum mælikvarða en hún virkar. Ungu mæðurnar tvær liggja örþreyttar í rúmunum, með reifastranga sér við hlöð. Eg horfi langa stund í örtilit augu sem stóra glitrandi og koldökk á móti.

Um nóttina skima ég eftir ljóskerum fiskimanna á Malavívatinu. Livingstone kallaði það Vatn stjarnanna af því honum fannst ljóskerin eins og stjörnur á himni. Aparnir skrattast á þakinu, halalangir og furðu stórir.

„Woye Iceland“

MONKEY BAY Malavívatnið er paradís líffræðinga. Þar lifa fleiri tegundir fiska en samanlagt í N-Amer-

íku og Evrópu. Það væri gaman að skoða betur en Hafstein gefur engin grið. Árla dags er haldið af stað og ekið inn í Monkey Bay, þar sem Íslendingarnir komu fyrst fyrir 23 árum að kenna sitthvað um fiskveiðir.

Nýja sjúkrahúsið er glæsilegt að sjá, og handbragðið til fyrirmyndar. Utan hlaðins forgarðs er mangurur, en innan bíða okkar helstu fyrirmenn í héraði, þingmenn og slatti af ráðherra sem hafa komið frá Lilangwe. Þar hitti ég líka héraðs-höfðingiann, TA Nankumba, örtilinn kall með sterka rödd, annað-ann fyrir að halda langar og snjallar ræður. Skafti Jónsson, sem eitt sinn var í Monkey Bay, segir að hann hafi einu sinni lofað Ísland í þrjú korter, og beðist svo afsökunar á að ræðan hafi ekki verið lengri – hann væri með tannþínu.

Innan tíðar rennur bílalet í hlöð. Þar er komin sjálf Callista Mutarika, forsetafrú. Það vantar ekkert nema fallbyssusokt þegar hún stígur út. Þetta er mikil kona og glæsileg, og má ekki á milli sjá hvor er flottari, hún eða Kristján Guy með nýja Panamahattinn sinn. Svó gengur hún á röðina og heilsar. Þetta ætlar engan endi að taka og allt undir brennandi afrískri sól.

Á eftir skoðum við Callista sjúkra-

húsi saman. Hún talar við sjúklinga, er kona fólksins, og lætur taka af sér myndir með litlum börnum. Á eftir afhjúpum við stóra minnis-skildi okkur til eilífrar og óverðskuldaðrar dýrðar. Hún þósar eins og hún eigi lífið að leysa.

Því næst er öllu líðinu skutlað bæjarleið út á íþróttavöllinn í Monkey Bay. Allir eru í stuði eins og á héraðsmóti í Skagafirði. Söngur og dans, fremstar eru konur í lit-skrúðugum klæðum – sem öll eru í flokkslitum DPP, sem er forseta-flokkurinn.

Það er lífsreynsla að vera á afrískum útfundi. Stemningin er mögnuð. Þegar kemur að mér hendi ég náttúrulega ræðunni sem ráðuneytið skrifaði fyrir mig og andinn blæs mér heiftarlega í brjóst. Undirtektirnar eru magnaðri en ég hef áður mætt. Líðið klappar og blístrar og hrópar „Woye Iceland – Lifi Ísland.“

Svo talar Callista. Fer hægt af stað. Les stílinn sinn. Loks hendir hún honum líka, kemst í ham, stígur afrískan takt í ræðustólum og heldur þrumuræðu um Ísland, eiginmann sinn forsetann, flokkinn, nýja spítalann – og gleymir ekki sjálfri sér. „Þessi kona er á leiðinni í framboð,“ segir Stefán Jón. Á eftir skoðum við veglega félagsmiðstöð í Monkey Bay sem Íslendingar hafa reist og heimamenn sýna mér bækur sem Katrín menntamálaráðherra gaf bókasafninu þegar hún gifti sig.

Um kvöldið er ég aftur kominn til appana við Malavívatnið. Þegar ég kem í matinn er Stefán Jón búinn að velja handa mér fisk úr vatninu. Það er réttur sem heitir „Drunken chambo“.

Malaví kvatt

BLANTYRE Morguninn eftir kveðjum við Malaví. Við öðum frá Monkey Bay áleiðis til Blantyre, sem Livingstone skírði eftir heimabæ sínum í Skotlandi. Á leiðinni skoðum við tvo skóla.

Í öðrum hafa börnin engin náms-gögn, hvorki bækur né skrifffæri, og læra af kennaranum sem dregur upp á töflu. Skólastofurnar eru algjörflega tómar fyrir utan töfluna, og börnin sitja á gólfinu. Kennararnir segja að þau eigi stundum erfitt með námið vegna svengdar og van-næringar. Þegar ég kem í hinn skólann er bragurinn allt öðru vísi. Eg rek fyrir augun í stórt Íslandskort uppi á vegg. Það kemur í ljós að skólinn tengist Mýrarhússkóla á Sel-tjarnarnesi og nýtur þess ríkulega. Börnin sitja við borð, eru öll með skrifffæri, og þar er bókasafn sem Sel-tjarnarnesi eiga heiðurnin af.

Á flugvellinum utan við Blantyre nær María Erla, reddari af guðs náð, að bóka farangurinn á leiðarenda. Engilbert tekur að sér galdrastaffinn sem ég keypti í Monkey Bay og á að bæga frá mér illum öndum. Eg eftir fund í Brussel þegar Afríku sleppir. Við kveðjum Stefán Jón. Mig langar að spyrja hvort hann sé fjórða for-setaefnið sem ég hitti í Afríku.

Þegar ég flýg yfir skóginum áleiðis til Suður-Afríku hugsa ég um lítil og glitrandi augu sem ég sá nýfædd í gær. Eg vona heitt og innilega að þeim vegni vel.

■ Á STÆRÐ VIÐ ÍSLAND EN LÍTIÐ LAND Á AFRÍSKAN MÆLIKVARÐA*

■ Malaví er land á stærð við Ísland í suðausturhluta Afríku og telst lítið land á afrískan mælikvarða, eða um 120 þúsund ferkílómetrar að stærð. Landið er eitt það þéttbýlasta í Afríku með um 13 milljónir íbúa og jafnframt meðal fátækustu landa í heimi.

■ Fjölbreytt náttúra einkennir landið, með hásléttum og gróursælu láglendi. Landið er þéttbýlt en frjósamt og mikill meirihluti landsmanna lifir af landbúnaði.

■ Malavívatn er þriðja stærsta vatnið í Afríku og þekur um fimmtung af flatarmáli landsins. Vatnið er 585 km að lengd og 100 km að breidd þar sem það er breiðast. Vatnið gegnir mikilvægu hlutverki fyrir þá sem við það búa og hafa afkomu af því, en mestallur fiskur sem veiddur er í Malavívatni fer til manneildis innanlands.

■ Malaví er landlukt sem þýðir að landið hefur ekki aðgang að úthafshöfnum og hamlar það samgöngum við umheiminn. Sú staðreynd hefur áhrif á efnahagslífið því erfitt er að koma vörum á markað og flytja inn vörur frá öðrum heimshlutum.

■ Malaví skiptist í þrjá stjórnsýsluhluta, norður-, mið- og suðurhluta, og hefur hver og einn sinn sérkenni. Höfuðborg landsins heitir Lilongwe og þar búa tæplega 500 þúsund manns.

Borgin er í miðhluta landsins og er allar helstu stjórnsýslustofnanir þar. Borgin Blantyre er í suðurhlutanum og er svipuð að stærð, með ríflega 500 þúsund íbúa. Hún er miðstöð verslunar og viðskipta.

■ Alþjóðastofnanir og vestræn ríki veita landinu öflugan stuðning og fær ríkissjóður landsins um 40% tekna sinna með þróunaraðstoð.

■ Þróunarsamvinnustofnun Íslands, ÞSSÍ, hefur umsjón með tvíhliða þróunarsamvinnuverkefnum milli Íslands og Malaví. Flest verkefni ÞSSÍ í Malaví eru í Mangochi-héraði. Verkefni ÞSSÍ eru á sviði heilbrigðismála, menntunar, fiskimála og vatns- og hreinlætisverkefna. Auk þess stýður ÞSSÍ fjárhagslega við sjúkrahús í höfuðborginni Lilongwe og stýður við verkefni sem snýr að konum sem hafa orðið fyrir heimilisofbeldi.

Þróunarsamvinna ÞSSÍ og malavíska ríkisins hófst árið 1989 og af verkefnum ÞSSÍ fær Malaví stærstan hluta aðstoðarinnar eða 27% af fjárveitingu ársins 2007.

*Upplýsingarnar eru teknar af heimasíðu þróunarsamvinnustofnunar Íslands www.iceeida.is

